

2. Compton, T. (2025). Beyond the Black Box: Integrating Lexical and Semantic Methods in Quantitative Discourse Analysis with BERTopic. arXiv preprint arXiv:2508.19099v1
3. Fairclough, N. (1992). Discourse and social change. Polity Press. vii+259.
4. UNIVERSITEIT GENT. What is meant by discourse analysis? <https://www.english.ugent.be/da>
5. Kim, J. et al., 2025. LLMs for Historical Document Analysis. Digital Humanities Review, 7(3).
6. Scholz, R. (Ed.). (2019). Quantifying Approaches to Discourse for Social Scientists. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-97370-8>
7. Spärck Jones, K. (1972). A statistical interpretation of term specificity and its application in retrieval. Journal of Documentation, 28(1), 11–21.
8. Stenning K. (1988). Methodical semanticism considered as a history of progress incognitive science, pp. 234–235.
9. Stubbs, M. (1983). Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language. Chicago: University of Chicago Press.
10. Zellig S. Harris (1954) Distributional Structure, WORD, 10:2-3, 146-162, DOI: 10.1080/00437956.1954.11659520

DOI 10.70286/EOSS-06.10.2025.005

В.М. СКРИПКА ЯК УЧАСНИК ДИСИДЕНТСЬКОГО РУХУ В УРСР

Гончаренко Олена Миколаївна

к.філол.н., доцент

Кафедра соціально-гуманітарних наук

Державний університет економіки і технологій, Україна

АНОТАЦІЯ

16 квітня 2025 року виповнилося 95 років від дня народження Василя Микитовича Скрипки - відомого вченого-славіста, фольклориста, літературознавця, педагога, культурно-громадського діяча, учасника дисидентського руху в УРСР. Він самовіддано служив Україні своєю працею, за що заслужив повагу своїх однодумців, колег і студентів. Так, 16 квітня 2002 році під керівництвом професорів А.В. Козлова, С.О. Карамана на факультеті української філології Криворізького педуніверситету вперше проведена науково-теоретична конференція «Скрипчині читання», на якій прозвучали доповіді рідних, колег, друзів про фольклористичну, педагогічну, літературну, дисидентську діяльність вченого. 20 вересня 2007 року при підтримці декана художньо-графічного факультету КДПУ, українського художника-графіка В.В.

Томашевського на факультеті української філології відкрито пам'ятну дошку - барельєф (скульптор – Олександр Фурман), приурочену до 10 річниці від дня смерті В.М.Скрипки. 19 травня 2016 року у Покровському районі м. Кривий Ріг з'явилася вулиця Василя Скрипки [1].

Незважаючи на досить складні умови життя у тоталітарному суспільстві, своєрідність волелюбного характеру, Василю Микитовичу Скрипці завдяки таланту і наполегливій праці, вдалося створити цілісний, неповторний світ власної творчості (ним написано понад 100 наукових і науково-популярних праць з української, чеської, словацької народнопоетичної творчості, історії української літератури, здійснені записи спогадів очевидців голодомору та радянських політв'язнів), що є джерелом духовного сприйняття та розуміння життя для сучасного покоління українців. Це особливо актуально для українських науковців, які й дотепер відкривають забуті імена своїх попередників, чий науковий доробок був вилучений з обігу в часи тоталітаризму, лишився майже не вивченим за часів незалежності України. А в умовах російсько-української війни набуває особливої значущості, оскільки вказує на шляхи боротьби з радянською імперією зла, ідеологія якої стала в основі формування російської федерації; вчить формувати власні судження про події або персоналії; спонукає розвивати навички критичного мислення та протидіяти пропаганді, інформаційним загрозам, тобто чинити супротив, протистояти ворогу. Визначити роль В.М. Скрипки як представника дисидентського руху в УРСР і є метою цієї публікації.

Надзвичайно важливо осмислювати історичне минуле українського народу. щоб позбутися радянських міфів та протистояти російським пропагандистським наративам, потрібно відродити історичну пам'ять та історичну справедливість відносно українців, які ціною власного життя виборювали право жити вільно, гідно; були поборниками національної та духовної свободи в УРСР; все зробили для того, щоб в 1991 році на політичній карті світу з'явилася відроджена держава Україна. Серед тих, хто виборював це право був Василь Микитови Скрипка – представник покоління шістдесятників, один із перших учасників дисидентського руху в УРСР, який виступав за народовладдя в країні, за утвердження прав і свобод людини, її духовного розвитку, ратував за Самостійність України. Це була Людина честі та гідності, моральних правил та традицій, закорінених у національну систему українських цінностей. Всі хто, хоч раз спілкувався зі вченим європейського рівня, відзначали його щирість та ерудованість, простоту та скромність, доброзичливий гумор та життєлюбність, непохитну стійкість у відстоюванні власних національних переконань. Він заслужив повагу й пошану колег, особливо студентської молоді, для яких і донині залишився духовним наставником та порадиником, який відкрив шлях у науку, пробудив інтерес до пошуку істини.

Інтерес до неоднозначної і багатогранної постаті В.М.Скрипки, до його творчого внеску в нашу науку й культуру зростає з кожним переломним етапом

в новітній історії України, привертав увагу багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, письменників, журналістів, педагогів та студентів. Серед них: В.Стус, Н.Шумада, М.Гуць, В.Скуратівський, Г.Гусейнов, Л.Рева, Т.Шевчук, І.Онiкiєнко, Н.Мельник, С.Щербак, В.Освієнко, Н.Колісник, С.Зінченко, Ю.Мартонога, Н.Швець. Є.Скалеба, Чабан М., В.Думанський, О.Дікунова. Та поза їх увагою залишилася громадська та політична діяльність В.М.Скрипки в умовах тоталітарної системи СРСР, що знайшла своє вираження в науково-педагогічній діяльності вченого – дисидента 1960–1980-х років в УРСР, і є метою нашої публікації.

XX ст. в історії людства було найжорстокішим по відношенню до людини, зокрема до українців, які за відсутності власної держави переживали – виживали - вижили, пройшовши через 7 окупаційних режимів (австро-німецька – березень-листопад 1918[2]; чехословацький – 1918-1938[3]; польський – 1918-1939[4]; румунський – 1918-1939[5]; угорський – 1939-1944[6]; німецький – 1941-1944[7]; радянський – 1917-1991[8]), 2 Світові війни (1914-1918, 1939-1945) [9], 4 голодомори (1921-1923рр., 1928—1929рр., 1932-1933рр., 1946-1947рр.) [10], тоталітарну диктатуру в СРСР (з 1922 до 1991рр.) [11], розкуркулення та колективізацію (1928-1933 рр.) [12], індустріалізацію (друга половина 1920-х до кінця 1930-х рр.) [13], Великий терор (1937-1938 рр.) [14], масову депортацію (царської Росії – 1914-1915рр., 1915-1917рр.; нацистської Німеччини – 1943-1944; польської влади – 1944-1946рр.; радянської влади - 1925-1928рр., 1930-1936рр., 1939-1940рр., 1947-1952рр) [15], найбільшу техногенну катастрофу людства – трагедію на Чорнобильській АЕС (26 квітня 1986 р.) [16], антирелігійний терор [17] та тотальне зросійщення[18]. Здавалося, що українці мали зникнути як нація, асимілюватися під впливом великих етносів. Пройшовши через випробування історією, українська нація не лише вижила, зміцніла фізично та морально, стала витривалою в боротьбі за свою Незалежну державу. Представниця покоління шістдесятників, класик української літератури Л.В. Костенко. чиє ім'я замовчували у публічному просторі, а художні тексти забороняли друкувати за радянської системи, визнала: «А ви думали, що Україна так просто. Україна - це супер. Україна - це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартom. В умовах сучасного світу їй немає ціни»[1].

Унікальність української нації в тому, що не корилися ворогам, а протистояли їм, демонструючи мілітарний вишкіл патріотичної звитяги: «Ми воїни. Не ледарі. Не лежні. / І наше діло праведне й святе. / Бо хто за що, а ми за незалежність. / Отож нам так і важко через те» [1]. Упродовж тисячолітньої історії боротьби за державотворення, українці ВИСТОЯЛИ, зберегли свою ІДЕНТИЧНІСТЬ і впродовж XX ст. 5 разів проголошували НЕЗАЛЕЖНІСТЬ своєї держави: 22 січня 1918 року — Центральна рада Української Народної Республіки (УНР) проголошує незалежну Україну. Самостійність було затверджено в IV універсалі; 19 жовтня 1918 року — проголошення незалежності

Західноукраїнської народної республіки (ЗУНР), 22 січня 1919 року — проголошено Акт злуки між двома частинами України УНР та ЗУНР; 15 березня 1939 року — проголошення незалежності Карпатської України; 30 червня 1941 року — проголошення Акту відновлення Української Держави у Львові, яке ініціювали ОУН[19]. 24 серпня 1991 року Верховна Рада УРСР на позачерговій сесії урочисто проголосила незалежність України та створення самостійної української держави - УКРАЇНИ[19]. Відзначимо, що у процесі боротьбі українського народу була відроджена Українська держава в ХХ ст., яка, не зважаючи на російсько-українську війну, вистояла і в ХХІ ст.

Українці вижили не завдяки, а всупереч всім стихіям, обставинам, які здавалося, унеможливлювали процес консолідації нації для відродження — створеної держави Україна в ХХ ст. Та процес виживання був складним, у найбільш драматичні періоди історії українців — трагічним, бо життя — це боротьба. А тому особливість нашої, української історії в тому, що «Історії ж бо пишуть на столі. / Ми ж пишем кров'ю на своїй землі» [20]. Сьогодні, як ніколи, ми — українці, усвідомлюємо значення ціни життя за Україну, як це визначали для себе представники покоління шістдесятників, що стали на захист всього українського в умовах тоталітарної системи Радянського Союзу.

«Тоталітаризм (італ. *totalità* і прикметник італ. *totalitario*, від лат. *totalitos* цілісний — той, що охоплює усе загалом) — система державно-політичної влади, яка регламентує усі суспільні та приватні сфери життя людини-громадянина і не визнає автономії від держави таких недержавних сфер людської діяльності як економіка і господарство, культура, виховання, релігія» [21]. Це була найбільша загроза для існування українців в СРСР. Народжений за часів фашистського режиму Муссоліні, тоталітаризм поширився і став в основі нацистського режиму третього Рейху та радянського сталінізму. Його основними рисами є: культ особи — вождя, лідера нації; диктатура та терор — репресії, переслідування; мобілізація населення в організації мас, ізоляція та фізичне знищення незгодних. Отже, тоталітаризм як політичний режим є повною протилежністю демократії в правовій державі.

Відомо, що в українському суспільстві завжди була опозиція до влади, а з часу окупації українських земель Радянською Росією (з 1917 р.) опозиція в українському суспільстві була значно ослабленою сталінськими репресіями 30-х років. Лише смерть диктатора Сталіна в 1953 та XX з'їзд КПРС, що відбувався з 14 до 25 лютого 1956 року в Москві, «поклав кінець сталінській епосі й що зробив обговорення ряду суспільних питань дещо вільнішим; він знаменував ослаблення ідеологічної цензури в літературі та мистецтві і повернення багатьох раніше заборонених імен, засудження його дій» [21]. Отже, десталінізація відіграла важливу роль, особливо для політичних в'язнів, які повернулися в Україну. А процес лібералізації суспільно-політичного життя дозволив творчій українській інтелігенції по-новому оцінити розвиток українського суспільства: актуалізувати популяризацію українознавчих досліджень з історії, культури, мови, мистецтва.

Підйом націотворчих сил українського суспільства відбувався в умовах занепаду як політичного, так і соціально-економічного сфер життя в Радянському Союзі, що суттєво позначився на жалюгідному рівні життя її громадян, зокрема, мешканців віддалених республік від імперської столиці. Політика десталінізації лише формально засуджувала культ Сталіна та його злочини, тоді як тоталітарна суть радянської системи залишалася не змінною. Тому декларовані КПРС зміни не передбачали УРСР національного самовизначення, що для покоління шістдесятників було концептуальним, оскільки від діда-прадіда успадкували вони ДУХ ПРОТЕСТУ ТА СВОБОДИ: від війська Запорозького до Січових стрільців, а від них до Української Повстанської Армії, що гартувався в умовах боротьби за свою ідентичність і знайшов своє вираження в русі опору, після Другої світової війни, коли упродовж 10 років тривала боротьба ОУН та УПА проти польського, німецького та радянського режимів. Продовженням цієї боротьби став дисидентський рух в 60-х роках ХХ ст., на чолі якого стояла українська інтелігенція – інтелектуальна еліта з національною свідомістю та саможертвоністю, що стала вибуховою силою ментального характеру нації, здатної протистояти тоталітарній системі СРСР. До основних представників цього руху, що становлять не більше тисячі активних дисидентів, належали М.Руденко, Л.Лук'яненко, І.Дзюба, М. Горинь, В.Чорновіл, А. Горська, В. Стус, І. Калинець та інші. Серед інших і ВАСИЛЬ МИКИТОВИЧ СКРИПКА (16.04.1930 – 20.09.1997), який став дисидентом (від лат. *dissidens* - незгодний) в УРСР, оскільки своєю науковою діяльністю протистояв тоталітарній системі в СРСР.

Важливим фактором формування характеру майбутнього дисидента стали його батьки та історія степового краю, де Василь Микитович Скрипка народився 16 квітня 1930 року в селі Базавлук Апостолівського району на Дніпропетровщині у незаможній родині селян, які зранку до вечора працювали на колгоспному полі. Змалечку Василь зростав у праці, у південноукраїнських степах, де в минулому гартувалася козацька воля і слава. Це сприяло формуванню степового характеру з його широкою відкритою душею, волелюбною вдачею, почуттям гумору та принциповістю, про що неодноразово вказували рідні, друзі. Його запальну молоду душу найбільше хвилювала правда, народжена в муках і стражданнях народу, вона і стала основою світогляду, моральних принципів як людини, так і вченого. Ще з дитячих літ Василь мав дуже тісний зв'язок з матір'ю Ганною Трохимівною та степовиками-земляками, які знали безліч народних пісень. У студіях «Що ж співає народ» В.Скрипка згадує: «Своїх земляків-степовиків я встиг пізнати, як і їх творчість... Мати пізно повернулася з поля, ми сіли вечеряти біля хати. Прийшли сусідки Маруся Бутила і Настя Кухтінка. Дві вдови - солдатки, по двоє дітей кожна виростила. Запросили і їх до вечері. Вони випили по чарці, ложку взяли, для годиться, з'їли. Потім заспівали: «Лежу я в лікарні, / Сницця мені сон, / Що з правого рукавонька Вилетів сокол». Співали для себе, тихо. Тихі вони були від втоми. Тихий був вечір. І в тузі поникло все, цвіркуні замовкли, зорі ніби спустилися нижче,

побільшали, а потім заплакали. І доки пісня не завмерла, тремтіли і спливали сльозою»[23, с. 254-265]. Як і від односельчан, так і від рідної матері записував він пісенні скарби, пізнавав мудрість народу, його духовну красу, яка збагачувала уяву, захоплювала, наповнювала невичерпним духовним багатством, спонукала до вивчення витоків рідного народу, самобутньої культури.

Освіту майбутній вчений-дисидент здобув у сільській школі, до якої був змушений щодня долати 3-4 км, але це не зменшило жаги до навчання, а особливо до української мови та літератури. У 1950 р. Василь Микитович закінчує Апостолівську залізничну середню школу №33. Того ж таки року вступає на філологічний факультет (відділ української мови та літератури) Дніпропетровського університету. Упродовж п'яти років він жадібно вивчав рідну мову, літературу, культуру, при цьому не стояв осторонь громадської роботи, брав участь у різноманітних гуртках: творчого, філософського, науково-дослідницького при кафедрі української літератури вузу.

Василя Микитовича захоплювала самобутня культура степового краю, його звичаї і традиції. Під час навчання на філологічному факультеті у Дніпропетровському університеті він зацікавився народознавчими працями Д. Яворницького, А. Кащенко, М. Аркаса, О. Сластіона, які суттєво вплинули на формування його наукових поглядів. Особливо слід відзначити публічну лекцію «Україно-руське козацтво перед судом історії», яку Д. Яворницький прочитав у 1918 році перед студентами Катеринославського університету. Прогресивні погляди вченого на роль козаків в історії людства не як вандалів та розбишак, а як воїнів, чия боротьба була підпорядкована національній ідеї захищати свою рідну Україну - захопили В. Скрипку, сприяли тому, що він ґрунтовно розпочав вивчати історію, фольклор Степової України.

П'ять років навчання швидко сплинули, і у 1955 році В. Скрипка закінчив філологічний факультет Дніпропетровського університету з відзнакою. Одразу по закінченню університету Василю Микитовичу «усміхалася аспірантура» [24, с. 5], але не судилося цьому здійснитися, оскільки на вступних іспитах колишньому студенту-відміннику поставили «трійки». Причина виявилася надзвичайно банальною, але характерною для тих часів: «<...> Не піддався на умовляння вступити до КПРС. Ще й ткнув пальцем на одного дурбеса, що я з ним не можу бути в одній партії» [24, с.5]. Тому колишній студент-філолог змушений був йти працювати штатним кореспондентом обласного радіо у Дніпропетровську. З вересня 1956 р. Василь Микитович вчителює у Дніпропетровській школі і передає свої знання дітям. Але мрія про наукову роботу не покидала колишнього студента-філолога.

У 1958 р. В. Скрипка випадково у місті зустрів завідувача кафедрою української літератури Дніпропетровського університету І. К. Чаплю, який запропонував йому знову вступати до нього в аспірантуру, але Василь Микитович відмовився. Тоді Іван Кирилович запропонував йому вступати до Києва. Палке бажання пізнати історію та культуру рідного народу привели В. Скрипку до

Академії наук України, де 1958 року він успішно склав вступні іспити до аспірантури Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії Академії наук України під головуванням М.Т.Рильського, який призначив себе науковим керівником талановитого пошуковця.

Через рік (1959 р.) була організована група славістики, і Василю Микитовичу запропоновано спеціалізуватися на чеському фольклорі. Його керівником призначено завкафедрою фольклористики Московського університету Миколу Івановича Кравцова, у постаті якого Василь Микитович знайшов свого однодумця. Як зазначає В. Скрипка в автобіографії: «Потяг до аспірантури можна пояснити інтересом до многотрудної і почесної справи – вивчення фольклору» [24, с.5]. Київський період наукової діяльності в житті вченого увиразнювався творчим підйомом, коли наполеглива фольклористична праця пробуджувала інтерес до пісні, закохувала в себе, бо «вона дуже цнотлива, щира і разом з тим, безкомпромісна, правдива» [12, с.69]. Саме завдяки наполегливій праці та любові до пісні відбулося становлення В.Скрипки як фольклориста, котрий визначив своє кредо так: «Мої святощі - Правда, Праця і Пісня», що було закорінене в систему національних цінностей і явно не вписувалося у сферу духовної культури радянської влади, яка суцільно контролювала українське суспільство.

За період навчання в аспірантурі В. Скрипка наполегливо досліджував українські, чеські і словацькі народні пісні, їздив у фольклорні експедиції по Україні, керував фольклорною практикою студентів Київського університету ім. Тараса Шевченка, писав статті, рецензії, публікуючи їх у різних фахових часописах («Ластівка з Пряншівщини» (НТЕ. – 1960. - №3), «Трагедія чеських Лідіц» (Вітчизна. – 1960. - № 5) «Фольклор у ранній творчості Т.Шевченка» (НТЕ. – 1960. - № 3), «Чехословацькі вчені про українську пісню» (Радянське літературознавство. – 1961. - № 1), «Чеський фольклорист К.Н. Ербен і його зв'язки з російськими вченими» (НТЕ. – 1961. - № 4), «Невідомий лист Шафарика до Максимовича М.О.» (Радянське народознавство. – 1961. - №3).

Виявивши неабиякий хист науковця, навесні 1962 року В.Скрипку зараховано на посаду молодшого наукового співробітника у відділ слов'янської фольклористики цього ж Інституту. Продуктивна робота В. Скрипки у складі дружньої сім'ї фольклористів, до якої належали М. Гайдай, М. Гуць, Н. Шумада, В.Юзвенко, сприяла тому, як згадує доктор філологічних наук, професор Н.С. Шумада, що «разом їздили у фольклорні експедиції, у співавторстві писали наукові статті («Роль І.Срезневського у розвитку міжслов'янських фольклористичних зв'язків». - НТЕ. – 1962. - № 4), колективні праці (напр., «Визвольний рух слов'ян у народній пісенній творчості XVII-XIX ст.». – К., 1971), виступали із спільними доповідями на міжнародних славістичних конгресах («Історико-типологічні і генетичні зв'язки в естетичній пісенності слов'ян». – Прага, 1968)» [25, с.22].

Будучи прихильником історичної школи фольклористики, Василь Микитович звертав свою увагу на історико-порівняльне дослідження української, чеської та словацької пісень, оскільки, на його думку, це давало можливість глибше зрозуміти особливості фольклору певної нації. Тому з-під пера вченого з'являлися праці: «Чеські, словацькі та українські пісні про солдатчину» (Славістичний збірник. – К., 1963), «Про композицію української, чеської та словацької народної ліричної пісні» (НТЕ. – 1963. - №1), «Спільні мотиви громадсько-побутових пісень українців, чехів та словаків» (НТЕ. – 1963. - №4), «Нові записи чеських пісень на Житомирщині» (НТЕ. – 1964. – № 3), що стали вагомим внеском вченого у вітчизняну фольклористику.

Самовіддано працюючи над народними піснями, В. Скрипка виступає на славістичних конференціях в Києві, Одесі, Вінниці, на VI міжнародному з'їзді у Празі. У Києві 1965 р. в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України він успішно захищає кандидатську дисертацію «Українська, чеська та словацька народна лірика (історико-порівняльне дослідження)» і на її основі підготував та в 1970 р. опублікував монографію, в якій розглянув весільні пісні, пісні про кохання, соціально-побутові та історичні пісні. Праця становить незаперечну вартість для науки, оскільки в ній вчений використав порівняльно-історичний метод для визначення особливостей української, чеської та словацької пісні, а також встановив їх генетичний зв'язок, тематичну та ідейну спорідненість.

Так, після хрущовської «відлиги» відбувалося становлення В.Скрипки - вченого-фольклориста європейського рівня. Його інтелектуальний потенціал вражає. Коло його зацікавлень у фольклористичній науці чимале. Перш за все проблеми теорії й історії слов'янського фольклору постійно перебували у колі наукових інтересів Василя Микитовича. Дослідник обстоює концепції історичної школи фольклористики, визначає текстологічні засади вивчення народних творів. Доказом слугують такі праці вченого: «До проблеми новотворчості і фольклористики» (Чернівці, 1964), «У піснях та легендах (про О. Довбуша)» (Людина і світ. – 1965. - № 8), «Слідами фольклориста В. В. Данилова (Експедиція в с. Андріївку)» (НТЕ.- 1966. - № 4), «Чеський переклад пісні про Олексу Берканюка» (НТЕ. – 1967. - № 1), «Народознавчі праці Василя Кравченка» (НТЕ. – 1970. - № 6), «Чарівник з Ічнянщини» (Дніпро. – 1971. - № 10); рецензії: на збірку «Чеські та словацькі робітничі балади» (НТЕ. – 1964. - № 4), на книгу К.Горленка «Славістичні студії чеського вченого» (НТЕ. – 1964. - № 4) та книгу М. Мольнар «Книга про словацько-українські літературні взаємини» (Слов'янське літературознавство і фольклористика. – К., 1965. –В.3), «Поема про Марусю Чурай» (Україна. – 1968. - № 9); збірка «Українські народні пісні в записах Михайла Стельмаха» (К., 1969), розвідка про цикли козацьких, чумацьких, рекрутських пісень «Стильові особливості суспільно-побутової пісні» (К., 1970).

У 1968 році молодого науковця В. Скрипку вітала «злата Прага» на VI міжнародному з'їзді славістів. У Празі В. Скрипка зустрічається з багатьма вченими,

серед яких був Орест Зілінський (один з тих, хто висловив ініціативу створення Міжнародної асоціації українців), який був взірцем для молодого вченого. Саме О.Зілінський сприяв виникненню бурхливого інтересу В.Скрипки до творчості поетів Празької школи. Після відвідування Праги у 1968 р. і ознайомлення з творчістю поетів Празької школи, яка формувалася у 20-ті рр. ХХ ст., В. Скрипка почав по-іншому дивитися на історію української літератури. Його почали приваблювати яскраві і незнанні досі в Україні постаті українських письменників. Про них, а головним чином про всю українську літературу, вчений пише так: «Жодній літературі світу не випала така трагічна доля, як українській. У революцію розстріляні білими Чумак, Михайличенко, Заливчий, потім терор червоних, «своїх» — Чупринка, Зеров, Филипович, Драй-Хмара, Семенко й інші» [32, 25].

Перебування В. Скрипки у Празі позначено певним символізмом. Недарма він відвідав старе місто саме у 1968 році, коли там розгорілося повстання проти тоталітарного режиму, адже В. Скрипка належав до активних учасників руху, що дістав назву шістдесятництво, а тому постійно підтримував зв'язки з такими представниками цього культурного явища як Л. Костенко, І. Драчем, Б. Олійником, а також із активними провідниками дисидентського руху в СРСР В. Стусом, Є. Сверстюком, О. Тихим.

Повертаючись з Праги до України, В.М. Скрипка усвідомлював нищівну роль партійних директив, їх втручання у процес творення фольклорних творів, а разом з тим і у фольклористичну науку. Його наукова діяльність – опір радянській системі, бо в цей період вчений вдається до вивчення проблем «шліфування» у радянській народній творчості, а разом з тим і у радянській фольклористиці. Будучи представником шістдесятництва, В. М.Скрипка не міг оминати той факт, що радянська влада намагається корегувати процес створення народної творчості, спрямовує псевдонародних поетів писати пісні згідно з ідеологічними настановами. У своїх працях вчений викриває занепадницьке становище радянської фольклористики, яка все частіше зацікавлювалася вивченням псевдонародних творів радянського періоду, відверто ігноруючи істинні зразки, оскільки вони йдуть всупереч з офіційною політикою та ідеологією партії, викривають її справжню сутність. Він єдиний, хто звертає свою увагу на підміну у радянському суспільстві справжньої народної поетичної творчості надуманою, ідеологізованою, часто індивідуально-авторською. Це, на думку вченого, несло велику шкоду суспільству, науковим колам, оскільки, з одного боку робилася фальшивою душа народу, а з іншого - утверджувалася радянська наука про народну творчість і, таким чином, виникала така наука як псевдофольклористика.

Якщо становлення науки про фольклор припадає на І половину ХІХ ст., то впродовж ХІХ ст. фольклористика інтенсивно розвивалася як на території Європи, так і в Україні. Та цей шлях розвитку фольклористичної науки на наших землях у ХХ ст. був перерваний у часи тоталітарної влади, коли виникла радянська школа фольклористики, яка базувалася на марксистсько-ленінській теорії. Через це наука про народну творчість «стала вульгарно політизованою,

ідеологізованою <...> Багато наукових праць та їх авторів було знищено, багато було несправедливо забути» [26, с.50]. З огляду на відсутність фундаментальної наукової бази, фольклорні жанри вивчалися поверхово. Слід зазначити, що існувала також заборона народних творів, які мали виражений національний та релігійний характер. Поряд з тим з'явився «радянський фольклор», який в основному складали ряд пісень, дум про партію, вождів, колективізацію, індустріалізацію та розбудову соціалізму, які за багатьма критеріями не могли належати до усної народної творчості. Так, у підручнику «Українська народна поетична творчість» (Київ, 1965) автори зазначають, що фольклор радянської епохи формувався під впливом народної творчості попередніх епох (головно на основі історичних дум, історичних та соціально-побутових пісень, байки, притчі, загадки, прислів'я та приказки), які були сповнені співчуття до злиднених та «ненависті до багатіїв, експлуататорів» [27, с.274]. Іншим визначним чинником становлення радянського фольклору є «поширення духовних цінностей, сам процес сприйняття художніх творів слухачем, читачем та глядачем, їх побутування, популяризацію» [28, с.275]. Із зазначеного виходить, що до встановлення радянської влади духовні цінності не поширювалися серед народу. Ще однією виразною рисою радянського фольклору є те, що, на відміну від попередніх епох, у ньому оспівувалося здійснення мрії багатьох поколінь про рівність і волю, братню любов. Крім того, «радянська народнопоетична творчість відзначалася високим громадським пафосом, художнім утвердженням здобутків соціалізму у різних сферах суспільного життя, громадського і родинного побуту, радянського патріотизму, соціалістичного інтернаціоналізму, гуманізму» [28, с. 278]. І, певно, найважливішою ланкою у становленні радянського фольклору і фольклористики були «настанови комуністичної партії з ідеологічних питань» [28, с.277].

Василію Микитовичу дуже боліла така позиція офіційної фольклористичної науки, з якою вчений намагався з усіх сил боротися, а тому у 1970 р. він написав розвідку під назвою «Пісні гідропонним способом» (150 с. машинопису), яка складалася з 11 розділів, зокрема, «Бідна зозулиця», «Праця - межа щастя», «Фальсифікатори, або чи дуже помилявся академік О. І. Білецький». Підготовлена до друку праця, так і лишилася неопублікованою, зважаючи на скрутні умови радянського часу. Вона має зайняти одне із чільних місць у системі фольклористичних праць II половини XX ст. У ній В. Скрипка заявив себе як фольклорист-практик (записувач, фіксуючи народні твори) та дослідник (дає оцінку фольклорним творам). На основі цієї розвідки В.М. Скрипка, з огляду на умови тоталітарного суспільства, спромігся надрукувати лише кілька статей: «З пісні слова не викинеш?» разом з листом-рецензією В. Стуса (Слово і час. - 1990. - №10), «Шліфування у фольклорі – омана», «Радянські думи як духовна покруч доби» (Літературознавство, «Просвіта» і духовний ідеал українця. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Кривий Ріг, 1994), «Про так зване шліфування у фольклорі» (Кривий Ріг, 1996), «Що ж співає народ (нотатки

фольклориста)» (Київ, 1996). У всіх цих іпостасях він виступає як науковець-дослідник та спеціаліст високого розряду. В.М. Скрипка - одним із перших, хто звертає увагу на важливість вивчення автентичного фольклору в умовах тоталітарного суспільства. Саме у висвітленні цього процесу фольклорист висловив думки, що випередили його час: український народ, його творчість, замовчали внаслідок більш як сімдесятирічної руїни в історії України часів радянщини. Писав він цікаво, вільно, розкуто, іноді навіть у своїй серйозності доходив до сатири на злободенні проблеми сучасності, ніколи не боявся висловлювати власні наукові і громадсько-культурні погляди, навіть коли вони розходилися з загальноприйнятими у тоталітарному суспільстві шаблонами.

Василь Скрипка, як і Іван Світличний та Василь Стус, відзначався винятковою чуйністю до горя народу, мудрістю, патріотичною свідомістю українця, чесністю, високою моральністю, правдивістю і принциповістю. Він ненавидів зло, облуду, лицемірство і, в міру своїх сил та можливостей, боровся з ними. А тому як фольклорист поставив перед собою три основні проблеми, які мав вирішити: 1) причина підміни істинного фольклору фальшивим; 2) шляхи фальсифікації української народнопоетичної творчості; 3) заміна справжньої фольклористичної науки - псевдофольклористикою. У статті «Що ж співає народ (нотатки фольклориста)» вчений подав два поняття про народ: «Одне, в якому народ представлений з трибун пленумів, з'їздів, на плакатах, в самодіяльності. Рекламований. І друге, де народ той, що пшениченьку сіє та жне, недоїдає, у кирзаках, куфайках у будень і свято... Це той народ, який був за межею цивілізації і культури..., що народ у всі часи був гласний, перебудований, правдивий, перебудований, правдивий і гостро критичний... А як же його гнули! Як же ж його ломили! Як же морили! І народ ніби мовчав. Ні, його замовчали» [23, с.75]. А тому відповідно існувало і два види народної творчості: та, яка відповідала почуттям і прагненням народу, і та, яка була створена на тему дня, тобто цілком і повністю слугувала потребам компартії і культивувалася нею, а тому мало хто з народу знав і поширював таку лірику. У своїх працях В.Скрипка також встановив, що частіше фальсифікувалися пісні та думи про вождів та керівників компартії, створені на основі героїчного епосу, та соціально-побутові пісні про соціалістичну дійсність, яка сприймалася абсолютно ідеалізовано. До того ж спостерігалася зміна у народному творі образ вождя відповідно до епохи його правління. Наприклад, коли розвінчали культ Сталіна, тоді пройшла любов до Йосипа Віссаріоновича і згадувати його в піснях стало не актуально, бо прийшов новий вождь, нові теми дня, нові проблеми і перспективи. Наприклад, так шліфувалися твори народного автора В. Перепелюка:

1951

Дніпро каже, що з Волгою
Великий Сталін розмовляв
І, спасибі, до мене завітав -
Гей, як орел, на кручах став,

поглянув на хвилі ревучі
І на весь світ величнуну правду сказав.

1960

Тут уже посередника - Сталін - нема:
Дніпро безпосередньо звертається до Волги.

1951

Тоді морем загомоніли усі радянські люди:
«Як Сталін скаже, то так воно і буде».

1960 Тоді ж то морем загомоніли

Всі радянські люди:

«Як наша партія скаже,

То так воно і буде».

1951

Прокладуть люди в степи безліч каналів, -
Отак мудрий Сталін сказав.

1960

Простягнуть люди в степи безліч каналів, -
Отак весь народ сказав.

1951

Низенько вклоняються хліба колосками,
Тополі верхами

Батькові Сталіну за слово правдивеє,

За його думи вічно молодії.

1960

Нашій партії великій за слово правдивеє,
За її думи вічно молодії [23, с.71-72].

З іншого боку оспівувалися керівники на місцях. Наприклад, у істинній народній творчості бригадир - це людина, яка постійно шукає вигоди, пияка, ледар. Офіційна наука, як зазначає Василь Микитович, не могла заперечити існування таких пісень, але вказувала на те, що у даному випадку висміювалися вади пережитків буржуазного минулого. На їхню ж думку, справжній образ радянського бригадира поставав таким:

Стелиться доріженька

Між ланами в бір,

А по тій доріженці

Іде бригадир.

В нього біля серденька

Партквиток лежить,

Золотая Зіронька

На грудях горить.

їде він доріжкою,

Мріє про жнива.

На устах в господаря
Радісні слова [23, с. 262].

Не оминув Василь Микитович і влучно охарактеризувати зразки фальсифікованих і справжніх творів про колгоспних працівників: «Пролягає величезна прірва між дutoю, парадною, так званою «самодіяльною» творчістю і реальною, приземленою, ніби й нетворчістю. Яка немічна, безпорадна, кажу про поетичний бік, бо ідейний куди твоє діло, перша, і яка соковита, дотепна друга. Чого варті в ній і другорядні деталі - який згусток щоденного досвіду, знання побуту, практичної психології! Народ не буде довго описувати події. Він невимушено і лагідно, без хвалькуватості зверне вашу увагу на епізод, на дрібницю, за якими турботи життя. Хоча б оці рядки:

Ішли дітки із колгоспу
Та й колесо вкрали,
І не мали де подіти –
За горілку дали.

Для того, хто знає, куплетик є обширною і змістовною повістю про колгосп і психологію колгоспника» [27, с.263].

Як бачимо, народна творчість фальсифікувалася на догоду керівництву та ідеології. Поставало питання: «Яким чином підроблювалися фольклорні твори у радянську епоху?» Відповідаючи на це питання, Василь Микитович вказував, що шляхи фальсифікації народної пісні були найрізноманітніші. Часто на сторінках газет і журналів читачі запрошувалися до творчості, яка б відповідала темі дня. Отже, аматори-письменники, науковці мусили створювати такий твір, який відповідав би потребам діючої влади. Інший варіант заключався ось у чому: кожен «народний» поет повинен був мати наставника, який би вказував, в якому ключі слід розвивати своє мистецтво. Існувала навіть ціла команда, яка б займалася створенням і шліфуванням народнопісенних зразків. Про це В. Скрипка пише так: «Допустимо, твір є, час плине. А потреби народу ростуть. Свідомість росте. Народ не шліфує. Мертве - для нього вмерло. Але вчений-ювелір вибирає із сміття цінні крупинки. Він же - ідеолог, озброєний методологією, принципами партійності, народності і класовості, тямить, що треба, а що віджило» [27, с.70]. У радянській фольклористиці ці явища називалися одним словом – «шліфування». Та не слід плутати варіювання, імпровізацію народних творів, з «шліфовкою» «подвижників» радянського фольклору: академіків, професорів, редакторів. Адже народна пісня - речник певної історичної доби, певної свідомості, а тому вчений говорить: «Якщо виконавець вживе замість одного образу, я не кажу про слово, інший - це для мене не показник шліфування. А це для мене цінний речник нового бачення світу, може локалізм, може звук нової доби, психічний порух людини іншої якоїсь верстви, або людини з іншим досвідом, а чи з більшим (меншим) талантом» [27, с. 69]. Василь Микитович також вказує на те, що для створення нової пісні радянського фольклору характерною була переробка старих зразків народної пісні. Радянські

фольклористи цей факт розцінювали цілком позитивно: «Характерним явищем у становленні української радянської народної пісні були переробки старих народних пісень на новий лад. Починаючи з 1918 року на сторінках української радянської преси знаходимо чималу кількість таких творів. Стара пісня, перероблена на новий лад, робила велику ідейно-виховну справу» [28, с.279-280]. Так з'являлася ціла низка перероблених пісень: пісні І. Шевченка «Гей, нумо, хлопці, славні молодці», «Ой у полі жито», «Комсомольський марш», І. Микитенка «Ой що ж то за шум учинився? Комсомол на Вкраїні народився», О. Кучеренка «Ой полола дівчина буряки».

Оскільки процес народного піснетворення корегувався, то відповідно корегувалася і наука про нього. Псевдонауковці все частіше цікавилися вивченням фольклору за часів колективізації, індустріалізації та вченням про людину радянської доби. З цього приводу В. Скрипка констатує: «Наука впадає таким чином у блуд професіоналізму» [29, с. 73]. Вчений звинувачує науковців, які у своїй діяльності користувалися марксистсько-ленінськими критеріями, бо «у догмах тепліше (і безпечніше), ніж на вітрах життя» [29, с.74]. Звідси і головний гріх для вченого - фальш. Та, з іншого боку, В. Скрипка дає пояснення, чому на сьогодні ми спостерігаємо такий стан науки: «Руїни громадянської війни і не меншої - сімдесятилітньої війни за соціалізм - позначилися не лише, так би мовити, на шлунках, - найбільшої розрухи зазнала людська душа. Кажуть, не по чому й б'ють, як не по голові. Пошуки ворогів, репресалії - звідси і стан науки, її виродження та неміч і покручі науковців, що споганили себе нещирістю, злобою, ненавистю, зрадою інших, доносництвом» [29, 74].

Високу оцінку розвідці В.Скрипки «Пісні гідропонним способом» дав поет - дисидент Василь Стус. Та разом з тим він порадив: у праці має бути мінімум присутності науковця, мінімум емоцій, а більше уваги має звертатися на фактичний матеріал, не зайвою б була також статистика (кількість записів, статей, дисертацій – «і все - на брехні, .. обов'язково з погляду найчистішого : як це все страшно, коли імітують народ глухонімих; ... колись співали про одруження, любов, чисті емоції etc., тепер – переважно (чи, може, 100% - про щастя, КП і Конституцію. Що ж сталося? Як живуть люди, коли нічого, крім щастя не бачать? [29, 74]. Чітко охарактеризував В.Стус тих «поетів», які фальсифікують народну творчість: «ваша контора – це навіть не синдикат, концерн, як мислилось, а товариство імпотентів по гвалтуванню народних душ» [29, с.74], особливо наголосивши, що робота написана В.М.Скрипкою «різностильово – від кепкування до серйозної негачії (залежно від теми розглядуваної). Може, так і треба, але вичислити слід роботу – в стилістичному плані і витримати її одному масштабі (особливо- масштаб сміливості)» [29, 74]. Радить автору «робота багато не втратить, коли її пустити псевдонімно...можна було б ширше дати про співвідношення фольклорних жанрів (скажімо дума – скінчилася (окремі факти – анахронізми), анекдот – дуже мобільний , але існує як політичний жанр і вузькотемний – секс. Отже, може і вступ – про

незчисленність способів гвалтування в нашу цивілізовану епоху» [29, с.74]. Для В. Стуса прийнятним у розвідці може бути лише єдиний стилістичний план - план болю: «В кожному разі все треба бачити з його висоти, бо все тут – про такі речі, які не можуть (мені здається) бути темою бурлеску, посміховиська, кепкування» [29, с.74]. І наостанок дає таку пораду: «Може, десь - для порівняння - дати розділ (хоч і малий) про справжній фольклор (один приклад - з правого рукавонька вилетів сокол - дуже грає). От, скажімо, праця - тоді й тепер, гірка й радісна, людяна й нелюдяна» [29, с.74] та підсумовує: «Якщо я міг тобі чимось допомогти – то був би згоден, бо це багатюща тема ... Спасибі, Василю! Читання дало мені багато поживи для думань» [29, с.74].

Саме у праці «Пісні гідропонним способом» Василь Микитович Скрипка виклав актуальні і глибокі думки щодо спроб компартії фальсифікувати народну творчість, часто видаючи низькопробні, нерідко заангажовані авторські шедеври за зразок народної лірики. Для підтвердження своїх теоретичних положень вчений використав значний текстуальний раритетний матеріал радянського фольклору. Крім того, дослідження В. Скрипки з проблем фальсифікації народної творчості, корегування процесу створення народної пісні дозволили вченому вказати на занепад радянської фольклористики як науки.

Цінною з погляду фольклористики є й розвідка «Що ж співає народ (нотатки фольклориста)» (К., 1996). У цій роботі вчений подає два поняття про народ: «Одне, в якому народ представлений з трибун пленумів, з'їздів, на плакатах, в самодіяльності. Рекламований. І друге, де народ той, що пшениченьку сіє та жне, недоїдає, у кирзаках, куфайках у будень і свято... Це той народ, який був за межею цивілізації і культури..., що народ у всі часи був гласний, перебудований, правдивий, перебудований, правдивий і гостро критичний... А як же його гнули! Як же ж його ломили! Як же морили! І народ ніби мовчав. Ні, його замовчали» [23, с.256]. Дослідник вказуючи на причини такого становища, намагається викрити спроби радянської влади корегувати процес створення народної пісні. Визнає, що народна лірика, яка створювала правдивий образ реальної дійсності несправедливо замовчувалася компартією та ідеологами радянської влади:

«Батько в СОЗі, мати в СОЗі,
Діти плачуть голі й босі.
Ні корови, ні свині, –
Тільки Сталін на стіні.
Нема хліба, нема сала,
П'ятилетка все забрала.
Сталін грає на гармошці,
А Крупська – гопака,
Доробилась Україна –
200 грам на їдока...» [23, с.256].

Василь Микитович звертається також до праці І. Франка «Як виникають народні пісні», в якій визначено умови при яких виникає фольклорний твір. А

тому наголошував, що народ створює пісні про те, що найбільше його хвилює у той чи інший час, що найбільше його дотикає. При цьому він порівнює ідеологізовану так звану «народну» лірику з автентичною і робить такі висновки: «Пролягає величезна прірва між дутою, парадною, так званою «самодіяльною» творчістю і реальною, приземленою, ніби й нетворчістю. Яка немічна, беспорядна, кажу про поетичний бік, бо ідейний куди твоє діло, перша, і яка соковита, дотепна друга. Чого варті в ній і другорядні деталі – який згусток щоденного досвіду, знання побуту, практичної психології! Народ не буде довго описувати події. Він невимушено і лагідно, без хвалькуватості зверне вашу увагу на епізод, на дрібницю, за якими турботи життя» [23, с.263].

З огляду на опозицію В. М. Скрипки до радянської системи, його доля, як і доля сотень-тисяч українців, які боролися за свободу в тоталітарному суспільстві, зазнала переслідувань, репресій. Його активна, цілеспрямована відверта незгода з офіційною русифікаторською й диктаторською політикою «викинула» вченого за межі наукових кіл, майже на 20 років викреслила з українського наукового життя. 6 вересня 1972 р. Василь Микитович був звільнений з Інституту ім. М. Рильського офіційно за скороченням штатів. Як згадував Василь Микитович: «Після розгляду мого рукопису про козацькі, чумацькі та рекрутські пісні у 1972 р. протягом 24 годин був відрахований з інституту. Це – наслідок. Собака зарита в іншому. Пішли дні поза академзоною... Не було жалю, чи не моїм колгоспним походженням дещо пояснюється? Батьки страждали все життя, бо заробляли копійчки і грами. А за які шиші я маю право на розкіш? Тужив тяжко за одним, що вже не зможу так запекло йти в люди і схоплювати з губ їх невмируще слово» [24, с.5-6]. Так розпочався період довгих поневірянь за націоналістичні ухили. І лише через 22 роки митарств, постановою Бюро Президії НАН України № 281-Б від 26 грудня 1994 р. було скасовано постанову Бюро Президії НАН України № 294 від 31.07.1972 «Про дальше вдосконалення тематичної спрямованості науково-дослідної роботи, структури та кадрового складу установ Секції суспільних наук АН УРСР», в якій було вказано, що дійсними мотивами звільнення працівників з Інституту були політичні, а не фахові міркування. Цією постановою визнано за необхідне поновити скорочених у 1972 році співробітників та виплатити їм належну за законом компенсацію. Аналізуючи, що звільнення його з роботи було зумовлене політичними міркуваннями, В.Скрипка зауважує: «Ця реабілітація, без малого, через 25 років навіоє печаль, це привід для роздумів філософів. Поновлення? Компенсація, кажуть? Начебто. Як знову увійти в ту ріку, в яку колись було увійшов? Повиростали сини... невістки... онуки... Кому я, старий шкарбун, потрібний? Професор... Який у біса! – дрантивий, як галичани кажуть. Чи я міг стати ним у ті собачі роки? Правда, я працював і дещо мені вдалося. І я витримав» [24, с.6].

Після звільнення з Інституту, був під постійним наглядом органу державного управління у сфері забезпечення державної безпеки СРСР. За ним щомісяця

наглядали сексоти («сексот - секретный сотрудник КГБ»), не дозволяли йому довше встановленого терміну перебувати працевлаштованим. Рік викладав українську мову в Житомирському педінституті, потім працював учителем у київських вечірніх школах, щомісяця доводилося шукати нову роботу, підпрацьовувати, щоб утримувати сім'ю, опікуватися родиною. Василь Микитович зустрічався з українським дисидентом, правозахисником, учителем, одним із засновників Української гелсінської групи, що виступав за захист української мови і проти зросійщення Донбасу Олексом Тихим, який 1976 р. передав йому на зберігання машинопис свого «Словника невідповідних нормам української літературної мови слів (чужі слова, спотворені слова, кальки і т. п.)», що був виданий під назвою «Словник мовних покручів» лише в 2009 році. Олекса Тихий загинув 6 травня 1984 року у тюремній лікарні м. Перм (Російська Федерація).

Після багаторічних поневірянь на тимчасових роботах В.М. Скрипка змушений був покинути Київ і виїхати 1986 р. до Кривого Рогу, де влаштувався на роботу в Криворізькому педагогічному інституті викладачем, доцентом на кафедру української літератури. І навіть після пропозицій колег з Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України повернутися на колишню роботу, він залишився вірним осередку науковців при Криворізькому педінституті. Завдяки наполегливій праці йому вдалося не лише витримати, вистояти, а й написати, опублікувати ряд ґрунтовних праць з історії збирання і вивчення українського фольклору ХХ ст., а з окремих питань нашої духовності виступити на багатьох республіканських конференціях. Так, на європейському симпозіумі «Фольклор і сучасний світ» у Києві (травень 1990 р.) вчений залучив до аналізу сумну та найдивовижну і веселу сторінку нашого фольклору – пісні про Соловки та розбещене начальство. Особливість доповіді полягала в тому, що Василь Микитович продемонстрував науковому світові народний танець «Соловки», який довелося йому побачити і записати в серпні 1969 року від хрещеної матері Демченко Ганни Артемівни, родом з Апостолівського р-ну Дніпропетровської обл. Виступ був настільки вдалим, як пізніше згадував В. Скрипка, що першим, хто підійшов і потиснув руку, була Лідія Францівна Дунаєвська – український казкознавець, яка згодом перша очолила новостворену кафедру фольклористики у Київському університеті ім. Тараса Шевченка. Таке визнання було дуже потрібне вченому, оскільки він прагнув одностудців, які б підтримали і оцінили його напрацювання. Отримавши велике задоволення від виступу, В.Скрипка у місцевій пресі публікує невеличку замітку «Народний танець «Соловки» (Заграва. - 1990. - № 11), в якій подає словесний супровід до танцю з повною паспортизацією його виконавця та власний коментар. Захоплює манера спілкування з носієм фольклору, яку в свій час використовували П. Куліш, Я. Новицький, Д. Яворницький: «...Питаєш про Соловки. Є танець такий – Соловки. Його танцюють наподобіє гопака, тільки без присядки. А підскакують і ударяють нога об ногу, кісточка об кісточку. Вона показує... Думаю собі, як ото

сніг оббивають з ніг, чи гріють їх на морозі. Після, під час мого демонстрування, обізнаний танцюрист докинув: «Це називається, в смислі «па», - русская подсечка» [30, с.11]. Важливо те, що вченому вдалося записати і пісню, яку виконували під час танцю: «Танцюють Соловки, згадувала хрещена, переважно хлопці і приспівують:

Соловки да Соловки
Дальняя дорога,
Як згадаю – серце в'яне
У грудях тривога.
Соловки да Соловки
Я вас не боюся:
Три голочки відсиджу
І назад вернуся.
Соловки да Соловки,
Как у вас нащот муки?
Як у вас, так і здесь,
Як украдеш, так і єсть.

Танцювали цей танець в одиночку». Василь Микитович класифікував цей фольклорний твір як приспівку і зазначив: «Приспівки, як бачимо, не відзначалися вибагливістю і здатні зачіпати усі теми навколишнього життя. Вони актуальні як жанр, спосіб відтворення - надзвичайно продуктивні. Тим вони зрідні коломийкам. Можуть виникати цілі в'язанки» [30, с.4].

Слід відзначити своєрідність стилю замітки. Василь Микитович охарактеризував фольклорне явище, навів власні роздуми про долю народу, його творчість, що дуже часто зводилася до визначення «сміх крізь сльози»: «<.. .> Доки ми сміємось - // будемо жити. Може у цьому і розгадка появи того унікального, дивовижного танцю. Воістину, українці - нація невмируща» [30, с.4]. До таких філософських узагальнень Василя Микитовича спонукала балада І. Драча, яка присвячена О. Гончару. Роздуми вченого над долею рідного народу, його творчістю захоплювали правдивістю, науковими аргументованими фактами, вільним своєрідним стилем викладу, відмінним від академічного.

В. Скрипки був одним із перших, хто в м. Кривий Ріг у 80 роках ХХст. не лише збирав і досліджував народні твори про голодомор, головним чином 1932 - 1933 рр., а й сприяв організації та проведенню фольклористичної практики студентів Криворізького державного педагогічного університету у Придніпровському регіоні. Його метою була публікація п'ятнадцяти аркушів спогадів про голодомор. Це були свідчення очевидців про голодомори 1932 – 1933 рр., 1946 – 1947рр., які йому особисто також довелося пережити. Він пише у своїй автобіографії: «Пам'ятаю, як наді мною хилиться небо і земля: мене, першенького в батьків, пухлого несуть на руках сім кілометрів до села Василівка мої молоді дядько Василь і тітка Віра. Манюньою чашечкою, схожою на лампаду, бабця Саня відходила мене козячим молоком...Збереглося фото з 47-го року, уже

ж ніби парубійко: лице - шкіра і кості, як ото показують по ТВ виснажених із Індії чи Сомалі. Врятували нас ховрашки, яких я в канікули, після 3-ї чверті, «вилив» до сотні» [31, с.5]. До збирання заборонених владою фольклорних творів вчений залучає студентів, які прагнули пізнати історичну правду про велику трагедію українського народу. Тому закономірним є ряд його розвідок присвячені саме цій болючій темі: «Голодомор у селі Межовому. Із експедицій студентів Криворізького педінституту» (Кур'єр Кривбасу, 1994), «Виморення голодом (Вступна стаття і публікація спогадів про 1932 – 1933рр.» (Березіль, 1994). В останній В. Скрипка подає своє бачення і розуміння цієї проблеми. Він, певно, один із перших на теренах України визначає причини цього явища, його руйнівну силу цих подій, які пізніше уряди багатьох країн світу признають геноцидом української нації: «Політична система соціалізму, колективізація, сталінський терор спричинилися до страшної трагедії на Україні, яку не пережив жоден народ світу за всю цивілізацію» [31, с.18].

Відомо, що в роки революції не тільки прості люди передчували загрозу життю і миру, але й інтелігенція. За визначенням В.М.Скрипки саме Володимир Винниченко констатував, що більшовизм на очах перетворюється на фашизм. Подальше відображення цих подій знаходимо у спогадах та художніх творах діячів української культури, які здебільшого мусили були емігрувати за кордон, щоб вижити: першим на ці страшні події, за словами Василя Микитовича, відгукнувся кобзар Єгор Мовчан, пізніше з'являється цілий ряд літературних творів (поема Юрія Клена «Прокляті роки», романи Уласа Самчука «Марія» та Василя Барки «Жовтий князь» та ін.). Василь Микитович стверджує, що найбільше враження для людей становили спогади про виконавців розпоряджень партійного керівництва щодо конфіскації продовольства у селян. Певно тому, що це були односельці, люди, яких знали на селі, зачасту навіть сусіди. Аналізуючи розповіді очевидців, вчений дає таку характеристику цим людям у вступній статті до публікацій спогадів про голодомор 1932 - 1933 рр.: «Буксирні бригади, так звані активісти, посіпаки, що виступали під найменням червоної мітли, ті, які викачували хліб, -наймізерніші, найбридкіші, найледачіші, найбільш зневажані людці села. <...> Та як почали від крайньої хати, яка вдовина, та до кінця - вимели все, навіть з горщечків крупа де яка була - забирали. <.. .> Буксири поводили себе часто звиродніло, просто знущалися з нещасних, витягували з печі якесь вариво і розбивали горщик серед хати, або в чавунець з борщем малу нужду справляли» [3, с.18]. На думку В. Скрипки знання правди про ці страшні роки повинні змінити свідомість сьогоденної людини, вона повинна усвідомити усі злочини, які були скоєні у той час. Як визначає дослідник, «оповідь з тих літ – це юдоль сліз і скорботи. Сучасна людина, коли до них доторкнеться, вона вже не може лишитися як перше, вона знетямлюється і дивиться на життя по-іншому» [31, с.20]. Таким чином, збирання та дослідження вченим народних творів про голодомор є важливим поступом у розвитку української науки фольклористики, а також великим кроком до розуміння даного історичного факту та визначення

об'єктивної оцінки. Його публікації спогадів вирізнялися залученням рідкісного маловідомого матеріалу, точною передачею розповіді очевидців, а також авторськими коментарями, які були вільні від академічних норм, сповнені емоцій, філософських роздумів, і яскравої особистої оцінки, що базувалася на узагальненнях народного бачення, заборонених творах політичних діячів культури та літератури у часи Радянської України.

Василь Микитович був всебічною обізнаною людиною, а тому коло його зацікавлень не обмежувалося лише вивченням фольклору. Широта поглядів і енциклопедичні знання вченого спричинилися до вивчення як відомих, так і заборонених, забутих за радянських часів українських письменників і поетів ХХ ст. Така ситуація склалася від того, як у 20-ті рр. ХХ ст. почала з новою силою розвиватися наша література, орієнтуючись на Європу для злиття з загальноєвропейським культурним і мистецьким простором. Характерною особливістю літературного процесу тих років було виникнення і розпад багатьох літературних організацій («Плут», «Гарт», «Нова генерація», «ВАПЛІТЕ»), з яким тісно пов'язані різноманітні літературні течії (революційний романтизм, неокласицизм, необароко, авангардизм, в межах якого вирізнялися відгалуження - футуризм та конструктивізм). Велику увагу привертала літературна дискусія 1925 р., одним із найбільш дискусійних моментів якої були гасла Миколи Хвильового, які головним чином орієнтували літературних діячів на Європу як осередок досвіду багатьох віків, і, відповідно, триматися якнайдалі від провінційності Москви, хуторянської літератури. Микола Хвильовий виступав за самобутність української національної культури, відмінної від російської. «Проти московські» заклики письменника не мали жодного політичного підтексту, однак офіційна Москва спромоглася винести обвинувачення йому як націоналісту і навіть фашисту. Про такі факти з життя Миколи Хвильового писав Василь Микитович у статті «Читаймо Хвильового» (Кур'єр Кривбасу. - 1995. - №26). Спонукою до написання невеликої публікації, як визначав В.М. Скрипка, була почута по республіканському радіо репліка одного кримчанина про таке: «<...> Скільки б йому «бандеровці» не підсовували Хвильового, він його читати не буде» [32, 29]. Вченого обурило ця фраза, яка одночасно змусила Василя Микитовича навести такий факт: «Коли ж візьмемо анкетування харківських письменників в 1925 році, то на запитання «Хто ваш улюблений письменник?» - 28 літераторів із 30 відповіли: Микола Хвильовий. Та навіть дискусанти, як В. Коряк, А. Хвиля, визнали його великий талант» [32, с.29]. Та деякі діячі, на думку Василя Микитовича, бачили «зовсім інші аспекти творчості письменника, зокрема відсутність таланту, а через те Микола Хвильовий постійно піддавав удару партію, соціалістичну Україну, показував загибель ідеалів революції, а отже її згорання і безрезультатність загалом» [32, с.29]. Усе це тою чи іншою мірою змусило письменника покінчити своє життя самогубством. Крім того, Василь Микитович зазначає: «До нищення Хвильового приклав свою руку особисто Сталін» [32, с.29].

Після довгого гоніння та забуття ім'я Миколи Хвильового стало відроджуватися і займати чільне місце в історії української літератури. Цей факт дуже тішив Василя Микитовича, однак вчений зазначає, що на цьому шляху зроблено ще недостатньо. Головна мета, яку поставив собі В. Скрипка у своїй статті, була сформульована науковцем так: «<...> Викласти кілька концептуальних думок щодо прози М. Хвильового» [32, с.30]. Вченому це вдалося, певно, як нікому, оскільки текст його наукової статті був пересипаний просторічними, а іноді навіть жаргонними словами (вивітрюватися з голови, дурисвітська репліка, хохол, покивати пальчиком, дитський сад, кажись, зараза, репнути, шизік, здвинутий, психушка, бридня, згіджений та ін.). Це дозволило, з одного боку, Василю Микитовичу звернути увагу масового читача на революційні проблеми, а з іншого - виявити власне ставлення не так до творчості письменника, як до тих подій, які зображувалися у творі. Порівняно з іншими студіями, присвяченими творчості письменника, які насажені літературозначими термінами і мали суто теоретичне спрямування та орієнтацію на наукові кола, публікація Василя Микитовича мала звернути увагу масового читача на творчість письменника Розстріляного відродження Миколи Хвильового, а також подати деякі пояснення і настанови своїм колегам-вчителям, наприклад: «Своїм колегам вчителям хочеться порекомендувати тематично пояснювати разом оповідання «Мати», «Я (Романтика)» <...> Радив би аналізувати в одному ключі й оповідання «Сентиментальна історія» та «Ревізор» <...>» [32, с. 30]. Беручи до уваги велику кількість художніх творів письменника, напр. «Іван Іванович», «Санаторійна зона», «Мати», «Я (Романтика)», «Сентиментальна історія», «Ревізор», «Лілюлі», вчений окреслив найхарактерніші особливості творчої манери М. Хвильового, зокрема вказав, що «Повість «Іван Іванович» живописує і побут, і характери сім'ї комуністів з партійними кличками, очевидно ще з підпілля - чоловік Жан, а жінка Галакта. Вони - хазяї життя, прибрали житло, меблі, увесь інтер'єр репресованих багатіїв, але з такими надмірностями, шиком і снобізмом, що попередникам і не снилося. Їм замало 4-кімнатної квартири, і наймичка Явдоха, яка зве господаря «барином», має тулитися на кухні. Ситуаційні сцени нещадно викривальні, гротескні, сатиричні» [32, с.30].

Вчений визнав індивідуально-авторський стиль Миколи Хвильового і високо оцінив його творчість. На думку науковця, письменник захоплював читача манерою оповіді, яка змушувала слідувати за автором, приймати його позиції, перечитувати його твори знову і знову, не дивлячись на досить жорстокі та песимістичні картини революційної дійсності: «Хвильовий видається жорстоким, аж занадто, ніякого промінчика не полишає героям. А читача завойовує цілком, пристаєш до його позиції, поділяєш його естетичні погляди. Про саму манеру оповіді Хвильового можна написати цілу розвідку - неспокійний, асоціативний, експресивний, він чітко тримає читача, не відпускає ні на мить, не дає розслабитись, змушує напружено думати» [32, с.30]. Вчений

дуже влучно і глибоко розкрив особливості творчої манери письменника, передав основний зміст його творів, викликаючи таким чином цікавість пересічного громадянина.

Визначною постаттю української літератури доби Розстріляного відродження був Максим Тадейович Рильський - неокласик, особистість, яка змушена була римувати на догоду компартійним керівникам та вождю народів Сталіну. Характеризуючи погромницькі репресії радянської влади по відношенню до української інтелігенції, Василь Микитович писав: «<...> Та живі мали позаздрити мертвим, бо їм чи не найважче було, недовмерлим, недостріляним, на румовищах. Серед них і Рильському» [32, с. 30].

На початку свого творчого шляху поет дивувався читацький загаль своїми віршами, які зробили М. Рильського найвиразнішою постаттю в організації неокласиків, які прагнули вивести українську літературу на новий рівень, звертаючись до високих зразків світової літератури. У результаті сталінських репресій групу неокласиків було розформовано і їхня доля здебільшого трагічна: М.Зеров, М.Драй-Хмара та П. Филипович були репресовані, загинули, будучи на заслани до Сибіру; О. Бургардт змушений був емігрувати до Німеччини, та найтяжче було М. Рильському, оскільки залишаючись живим фізично, переживав духовну смерть, плазуючи перед комуністичними ідеологами і керівниками.

В.М. Скрипка добре знав академіка, оскільки завдяки сприянню М. Рильського як директора Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН України, він вступив до аспірантури цієї державної наукової установи. У своїй статті-мініатюрі «Зимовий диптих поета», присвяченій 100-річчю з дня народження Максима Рильського, Василь Микитович розкрив трагічну долю цієї особистості, яку знали як мудру, справедливу, гуманну людину, людину трагічної долі, що стала певною мірою жертвою тоталітарного режиму. Трагізм долі поета В. Скрипка зумів передати, головним чином, завдяки спогадам про неординарну людину свого часу, які в першу чергу були навіяні віршем Максима Тадейовича «Вуж». Про цей твір поета вчений писав так: «У вірші «Вуж», що є медитацією, поет доходить до важливого, заповітного кредо: «Все, що плазує без вагання бий!» [33, с.34]. Василь Микитович стверджує, що традиційне уявлення людей про нешкідливість плазуна Максим Тадейович підкреслює словом симпатяга. У зв'язку з цим В. Скрипка згадує такий факт: «Якось Максим Тадейович застеріг гостя від одного з собак (а він їм усім дав клички заввіділами інституту, яким керував!): «Ви не дуже довіряйтеся цьому симпатязі: варто зазігатись - і він вчепиться в литку» [33, с. 34]. Вчений не дарма вставне речення посилив знаком оклику: він мав на меті пояснити ставлення М. Рильського до своїх колег, підлеглих. Крім того, учень поета прагнув привернути увагу до того, що Максим Тадейович постійно жив у страху, йдучи по гострому лезу тоталітарного режиму з донощицтвом, наклепством, зрадництвом. М. Рильський зазнав душевних мук, будучи безсилим зупинити злочинні, антинародні дії представників тоталітаризму. Нездатність допомогти у кожному конкретному випадку

відбивалася на зовнішності поета, про що Василь Микитович писав так: «Вид Максима Тадейовича у такі моменти ніби говорив: «Ой, судома, братця, судома...» [33, с.34].

Представлена вченим стаття-мініатюра про М. Рильського вирізнялася емоційністю, індивідуалізацією, вираженням особистим ставленням до представників Розстріляного відродження, закономірним явищем оцінки розвитку української літератури 20 - 30-х рр. ХХ ст., що відповідало засадам літературної критики. Отже, Василь Микитович у своїй статті «Зимовий диптих поета» розкрив життєву долю представника української літератури та культури Максима Тадейовича Рильського, яка була сповнена трагічних і суперечливих моментів, постійного переживання за власне життя, прагненням виголосити свій зболений крик. Вчений у своїй публікації робить висновок, що поет зміг викричатися під кінець свого життя своїми віршами: «Розглядувані вірші знімають важкий тягар: поет крикнув -і справжнього його почули» [33, с.34].

Серед письменників, які перебували у полі зору В. Скрипки був Іван Багряний. На сторінках двотижневого часопису «Кур'єр Кривбасу» за 1996 (№ 55—56) у статті «Д'горі й аванті (вперед) Івана Багряного» вчений, знайомить читачів з тяжкою долею письменника, обумовленою переслідуваннями тоталітарної системи навіть за кордоном, у еміграції. В. М.Скрипка особливо наголошує, що І.Багряний - «письменник, політик, борець за волю» [31, с.33 - 34]. Принагідно, автор зазначає, що І. Багряний у Кривому Розі мав побратима Михайла Пронченка, родом з Апостолівщини, що був поетом і журналістом, автором збірки поезій «Кобза». Як члена бандерівського ОУН його розстріляло гестапо у Кривому Розі 2 лютого 1942 року. Доля поета і воїна була співзвучна долям Олени Теліги, Олега Ольжича та ін. «Такі обставини комуністична пропаганда замовчувала і трактувала націоналістів як зрадників народу, злочинно переслідувала навіть їх дітей, як травила й малолітнього сина в 4 класі нашого земляка. Акт маніакально звироднілий, суголосний з фашизмом» [31, с.33] - писав у своїй статті Василь Микитович. Саме через це, на думку вченого, Іван Багряний не робив різниці між радянською системою і німецьким нацизмом. Ці ж причини певною мірою спричинилися до написання письменником трактату-брошури «Чому я не хочу повертатися в СРСР?».

В.М. Скрипка завдячував матеріалам про Івана Багряного криворіжцю Михайлу Титовичу Смику, який після війни емігрував до Америки. Згідно з наданими відомостями вчений стверджував, що письменник був міцної натури, сповнений оптимізму. Після війни Іван Багряний, будучи вже у еміграції, підтримував тісні зв'язки та стосунки партнерства з Бандерою. Про це Василь Микитович писав таке: «Йшлося про вироблення організаційної і політичної тривкої платформи між «західниками» і «східниками». Посередниками між лідерами були Ю. Лавріненко (Дивнич) і В. Гришко. Розумний почин, але з того нічого не вийшло» [31, с.33]. Почасти через це на письменника були постійні гоніння з боку радянської влади. Василь Микитович з цього приводу зазначав

таке: «І по війні письменник мужньо виступав проти наклепів, інсинуацій, давав рішучу відсіч провокаторам, за якими вгадував руку Москви <...>» [31, с.34]. В.М. Скрипка вказував, що стан здоров'я, а разом трагізм долі письменника посилювався, коли Багряний дізнався про те, що тоталітарна система спрямувала старшого сина проти нього. І як наслідок передчасна смерть письменника на 58 році життя. Він не побачив надрукованим свого найкращого твору «Людина біжить над прірвою», який за визначенням Василя Микитовича «унікальне явище у світовій літературі і в усьому доробку митця. Якесь жахлива магія безвиході. Людина діє на грані вичерпності, аж ірреально, бо й увесь світ утоплено в тумані, а інакше й не можна ні жити, ні вижити. Чомусь асоціативно на згадку приходить вірш Багряного:

Ні шовкових рос. Ні пісень нема.
Лиш одні сніги та липкий туман.
Впав на груди піль, на печаль гаїв...
Щоб оцей туман та сніги поїв (1927).

А, може, це йде у митця від народної пісні з її великою тугою за справедливістю — «туман поле покриває». Аж думаю, чи літають птахи в тумані? Десь-то ніби бачилося, як ворони виринали одна по одній. Що таке туман — це може знати тільки степовик» [31, с.34]. Будучи ґрунтовно обізнаним із творчістю Івана Багряного, дослідник подав влучну характеристику творчому доробку письменника: «У драматургії Багряного - і буфонада, і гротеск, і висока драматична напруга, трагізм, комічні колізії, нищівна сатира, викриття. Доба і людина в ній на грані виживання» [31, 34], визнає, що трагічна творчість Івана Багряного не змушує людей зневіритися, не ослаблює її сили, а надає надію людині, кличе до бою. Отже, дослідник підкреслює духовну велич і моральну силу цього визначного письменника і громадського діяча, дає високу оцінку його творчості. Манера статті відрізнялася від норм написання академічної літературознавчої розвідки, що дала змогу зрозуміло для широкого загалу донести трагедію Івана Багряного за часів тоталітарного режиму. Крім того, дивує обізнаність вченого з раритетними історичними та краєзнавчими фактами життя митця.

Василь Микитович захопився творчістю Василя Барки, особливо темою голодомору, яку безпосередньо опрацьовував письменник. У серпні 1997 року В.М.Скрипка надрукував у «Кур'єрі Кривбасу» (№83-84) статтю - повідомлення про «Ескапізм Василя Барки», у якій звертає увагу читачів на листування Василя Барки з племінниками. Зокрема вчений подає два листи письменника до своїх рідних. Перший лист був написаний російською мовою, оскільки, за словами Василя Микитовича, певно отримавши телеграму від племінника Олександра з Дніпродзержинська, відправлену через Київ професором Д.Степовиком, яка була написана російською, Василь Барка дійшов висновку, що українська мова більше не функціонує у місті, яке назване на честь головного чекіста. Але надалі письменник пропонує рідним спілкуватися рідною мовою. У листі до того ж було зазначено ряд питань, відповідь на які мала б зняти сумнів Барки з приводу

кровних зв'язків з адресатом. З усього видно, що письменник остерігався помсти з боку енкеведистів, направлених радянським урядом. З цього приводу Василь Микитович дав такий коментар: «Та багато перебачив Василь Барка, і піддавати сумніву його точку зору ми не маємо жодних підстав. У романі «Спокутник і ключ землі» він гостро показав, як полюють за богомільним, людяним музикантом: у нижній кімнаті помешкання роблять вибух бензину, лаштують інші небезпечні заходи, винаймають корумпованих поліцейських» [34, с.66]. З другого листа, який наводить В.Скрипка, довідуємося про те, як Василь Барка ледве вижив під час страшного голоду на Кубані, коли в 1933 - 1934 рр. вимерла третина селян. На основі цих подій Барка написав роман «Жовтий князь», у якому з великим болем у серці зобразив жахливі картини голоду. Письменник також інформував своїх рідних про те, твір цей перекладений французькою мовою і відзначений найвищими оцінками у французькій пресі, а в Україні на основі цієї книги створено фільм «Год 1933».

З листа ми також дізнаємося, що Василь Барка дуже хворіє: «Я дуже старий, докінчую 84-й рік; серцева недуга; склероз; очна хвороба <...>» [34, с.68]. Через це письменник не мав змоги відвідати своїх рідних в Україні, але разом з тим відчувається велика любов і турбота про племінників: прохання вислати фотознімки рідних, бажання відправити посилку з необхідними речами, намір розділити гонорар за роман «Душі едемітів» між чотирма племінниками і племінницями. Отже, публікація, за визначенням самого Василя Микитовича, за жанром є повідомленням з науковим ухилом, у якому містяться, головним чином, листи письменника Василя Барки про його долю та творчість. Крім того, вчений не оминав давати власні зауваження та відступи, які допомагали глибше зрозуміти трагізм долі письменника.

У своїх літературознавчих публікаціях Василь Микитович звертає увагу на особистість письменника, що передана то через призму його творів, то через показ його трагічної долі. Статті вченого про Миколу Хвильового, Максима Рильського, Олександра Григоренка, Івана Багряного та Василя Барку, Олексу Тихого та Василя Симоненка - емоційні, короткі, здебільшого сповнені болю за долю кожного українського письменника післяжовтневого перевороту. За жанром - це статті-повідомлення, статті-мініатюри. Стиль його розвідок відрізнявся від усталеного академічного стилю написання наукових статей, оскільки вчений орієнтувався на пересічного читача, людину, яка не мала змоги вільно оперувати літературознавчими поняттями, але для якої, на його думку, знайомство з постатями літературного процесу ХХ ст. мало велике значення, яке в першу чергу повинно змінити логіку думок особистості, розкрити широту літературних пошуків самих письменників і поетів, змінити ставлення читача до заборонених, викреслених, забутих постатей українського літературного процесу ХХ ст.

Великою заслугою В.М. Скрипки є те, що він 31 січня і 1 лютого 1990 р. записав на магнітофонну плівку свідчення в'язня сталінських і брежнєвських таборів, великого борця за свободу України Оксани Яківни Мешко, до якої

радянська влада вперше 7 січня 1981 року застосувала статтю 62 КК УРСР «Антирадянська агітація і пропаганда» та позбавила волі на 6 місяців у виправно-трудовій колонії суворого режиму з засланням на строк до 5 років, запроторивши 76 літню жінку до берегів Охотського моря відбувати покарання. Вчений добре її знав і глибоко шанував за стійкість, мужність, мудрість та духовність: «Чверть століття, як ми з вами, Оксано Яківно, знайомі, із шістдесятих років, коли я працював в Інституті фольклору в Києві. Тоді ми зустрічалися частіше, а в сімдесятих була велика перерва: мене звільнили з роботи і спровадили до Кривого Рога, потім Вас ув'язнили. Але знайте, що в моїх помислах, у моєму серці Ви завжди стояли високо» [35, с. 3]. Спілкування з цією самотньою 75 літньою жінкою, що відчайдушно боролася проти імперії зла, суттєво позначилося на принципах, які проповідував вчений, а тому був щирий, коли уточнював: «Я трохи знаю народ. Мене люблять молоді, бо вмію з ними розмовляти. Я люблю старих людей, бо знаю, що треба припадати до їхніх слідів, щоб оживити свій дух» [35, с.3].

Проживаючи у Кривому Розі, В. Скрипка, крім педагогічної й наукової діяльності, брав активну участь у громадській та політичній роботі міста, направлений на утвердження Суверенної держави. З 1994–1997рр. очолював Криворізьке міське об'єднання «Просвіта» ім. Т. Г. Шевченка, виступав на захист української мови, літератури. Так, у 1994 році В.Скрипка брав участь у з'їзді Християнсько-демократичної партії, що відбувся на Закарпатті. Коли приймали статут, він запропонував дописати в ньому пункт про українську мову, яка повинна звучати і в установах, і скрізь по Україні. Друге, на його думку, питання, яке потребувало вирішення, - це екологія. Спираючись на свідчення лікарів Кривого Рогу, В. Скрипка сказав, що тут почалася велика трагедія: немає нормальної народжуваності. У Кривому Розі багато дітей з'являється на світ хворими через велике забруднення повітря, продуктів харчування, води.

Відзначимо, що Василь Микитович у 1994 році балотувався в народні депутати Верховної Ради України. У своїй передвиборній програмі кандидата у народні депутати України від Апостолівського виборчого округу № 98 він писав: «Економічний, політичний і особливо духовний занепад призвів нашу країну до краю прірви. Кризовий стан триває. Реформи не йдуть. Консументи (споживачі) беруть верх над продуцентами (виробниками)... У такій багатій державі, з таким працьовитим народом бачимо поспіль зубожіння і відчай... Закони не діють», а тому обіцяв виступати за розробку ефективних заходів у боротьбі з екологічною бідною апостолівсько-криворізького регіону, а також за створення законів на захист материнства, дитинства, зміцнення сім'ї, за будівництво правової держави, за піднесення авторитету шкільного вчителя, чия професія має бути найпрестижнішою у суспільстві. В.Скрипка звертався до земляків: «Дорогі земляки. Наш добробут, наша доля, майбутнє наших дітей залежить від нас самих. Думаймо, діймо». Він і надалі виступав за демократизацію суспільства, за дотримання прав і свобод людини в Україні, за економічно незалежну державу.

Про що й свідчать основні положення його передвиборчої програми: «Закон є закон для всіх», «Потрібний постійний контроль народу, виборців за тим, чи виконують депутати свої обов'язки», «За науково обґрунтовану розробку виходу з кризового стану», «За створення законів на захист особи, виробника продуктивних економічних структур», «За економічно незалежну людину, яка може бути вільною людиною (за утвердження різноманітних форм власності)», які не втратили свого значення і сьогодні. Зазначимо, що вибори до Верховної Ради Василь Микитович програв кандидату із комуністичної партії, який з часом очолив один із районів міста Кривий Ріг.

Свої фольклористичні, літературознавчі, педагогічні та громадські погляди Василь Микитович апробовував під час читання лекцій з українського фольклору та сучасної української літератури на філологічному факультеті Криворізького педінституту. Він прагнув виховувати своїх студентів у дусі свободи і нетерпеливості до всякої тиранії, не раз підкреслював, що основне їхнє завдання після одержання вищої освіти працювати, щоб підготувати чесних людей, які б допомогли перетворити Україну на добре освічену і впорядковану державу. Як викладач Василь Микитович мав великий вплив на студентів своїм щирим, людським ставленням і водночас своїми енциклопедичними знаннями, а також своєю сильною аргументацією і своїм мудрим словом.

Таким чином, В.М. Скрипка належить до перших дисидентів покоління шістдесятників, що упродовж 60-80 років ХХ ст. в УРСР діяли у духовно-науковій площині національно-визвольного руху, що став опозицією до тоталітарної системи Радянського Союзу.

Фольклористичні, літературознавчі твори вченого-дисидента акумулюють у собі могутній національно-культурний і духовно-моральний заряд, здатний впливати на формування свідомості, виховувати в людині найкращі почуття, що і визначає їх опозиційне місце в історії української літератури і фольклористики II половини ХХ ст., що суперечило догмам радянського тоталітаризму.

Як вчений – фольклорист В.М.Скрипка усвідомлював нищівну роль партійних деректив, їх втручання у процес творення фольклорних текстів, а разом з тим і у фольклористичну науку, вчений вдається до вивчення проблеми «шліфування» у радянській народній творчості, один із перших звернув увагу на важливість вивчення автентичного фольклору в умовах тоталітарної системи УРСР. Саме у висвітленні цього процесу висловив думки, що випередили його час: український народ, його творчість, замовчали внаслідок більш як сімдесятирічної війни – радянської окупації українських земель, що позначилася і набула більш трагічних наслідків для українців, яких вбивали, морили голодом, піддавали катуванням та приниженням, коли інші пристосовувалися, та під впливом ідеалів, насаджуваних радянською системою, своєрідним зомбування, позбулися національного світогляду, стали манкуртами.

Широта поглядів і енциклопедичні знання вченого європейського рівня спричинилися до вивчення як відомих, так і заборонених, забутих українських

письменників ХХ ст. Його статті про Миколу Хвильового, Максима Рильського, Івана Багряного та Василя Барку мали практичне спрямування: безпосереднє ознайомлення на широкий загаль читачів, фахова допомога вчителям словесникам для просвітлення та популяризації в українському суспільстві історичної правди про радянську систему, її людиноненависницький характер та формування національних цінностей серед українців.

Наукові настанови вченого-дисидента В.М. Скрипки не лише не втратили свого значення, а й заслуговують пильнішої уваги дослідників, Логічним і науково аргументованим кроком має бути видання фольклористичних та літературознавчих праць В. Скрипки як друкованих, так і тих, що зберігаються в архівах у рукописному вигляді.

Громадсько-культурна, політична, педагогічна діяльність вченого була направлена на утвердження ДЕМОКРАТІЇ В НЕЗАЛЕЖНІЙ ТА ВІЛЬНІЙ УКРАЇНІ.

Список використаних джерел

1. Вулиця Василя Скрипки у Покровському районі м. Кривий Ріг (колишня вул. Галана). Перейменовано розпорядженням голови ОДА від 19 травня 2016 року № Р-223/0/3-16 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://wikimapia.org/street/16433747/uk/вул-Василя_Скрипки
2. Німецька і Австро-Угорська окупація України 1918. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&>
3. Українці в Чехословаччині. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії (1918–1938) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%>
4. Польсько-українська війна (1918—1919) Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B>
5. Анексія Буковини Румунським королівством Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
6. Угорська окупація Карпатської України. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A3%D0%B>
7. Німецька окупація СРСР. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9D%>
8. Радянська окупація України. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D0%B>

9. Світова війна. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%>
10. Категорія: Голодомори в Україні Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B>
11. Союз Радянських Соціалістичних Республік Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії. [Електронний ресурс]. — Режим доступу:
12. Колективізація в УСРР. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%B>
13. Індустріалізація СРСР. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%B>
14. Великий терор. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%B>
15. Депортації в історії України. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9>
16. Чорнобильська катастрофа. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A7%D0%B>
17. Антирелігійний терор. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-42913>
18. Русифікація України. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%B8%D1>
19. Шлях крізь тисячоліття історії: скільки разів Україна намагалась стати незалежною. Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://dyvys.info/2023/08/24/yak-ukrayina-stavala-nezaleznoyu-derzhavoyu/>
20. Наговська Л. Правдиві вислови Ліни Костенко про Україну та українців, в яких любов і біль нації Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://lux.fm/pravdivi-vislovi-lini-kostenko-pro-ukrayinu-ta-ukrayinciv-v-yakih-lyubov-i-bil-nac>
21. Тоталітаризм Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A2%D0%BE%D1%82%D0%B0%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B0%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BC>
22. XX з'їзд КПРС Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/XX_%D0%B7%27%D1%97%D0%B7%D0%B4_%D0%9A%D0%9F%D0%A0%D0%A1

23. Скрипка В. «Що ж співає народ (нотатки фольклориста)» // Людина. Культура. Духовність. – Збірник наукових праць. – Випуск II. – К., 1996.
24. Скрипка В. Мій курикулюм... // Кур'єр Кривбасу. – 1995. - № 33.
25. Шумада Н. Із фольклористичних праць Василя Скрипки // Народна творчість та етнографія. – 1993. – № 2-3.
26. Лановик М, Лановик З. Українська народна словесність. – Л.: Літопис, 2001. - 614с.
27. Скрипка В. Про так зване шліфування у фольклорі // Збірник наукових праць. – Т. 1. – К. – Кривий Ріг. – 1996.
28. Українська народна поетична творчість. – К.: Радянська школа, 1965.-360 с.
29. Скрипка В. З пісні слова не викинеш? // Слово і час. – 1990. - № 10.
30. Скрипка В. Народний танець «Соловки» // Заграва. – 1990. - № 11.
31. Скрипка В.М. Д'югері й аванті (вперед) Івана Багряного // Кур'єр Кривбасу. – 1996. - № 55-56.
32. Скрипка В. М. Читаймо Хвильового // Кур'єр Кривбасу. – 1995. - № 26.
33. Скрипка В.М. Зимовий диптих поета // Кур'єр Кривбасу. – 1995. - № 26.
34. Скрипка В. Есканізм Василя Барки // Кур'єр Кривбасу. – 1997. - № 83-84.
35. Мешко О. Свідчу / Записав В.Скрипка. – К.: Українська республіканська партія, 1996. – 57 с.

ЛІДЕРСТВО ВИКЛАДАЧІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ: ШЛЯХ ДО ООНОВЛЕННЯ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

Грищук Юлія Володимирівна

Доктор філософії (011 – Освітні, педагогічні науки)
Національний університет оборони України, Україна

Сучасні реалії широкомасштабного вторгнення в Україну з боку російської федерації дали поштовх для переосмислення пріоритетів у військовій освіті нашої держави. Адже вищі військові навчальні заклади України зіштовхнулися з нагальною потребою підготовки військовослужбовців, спроможних виконувати свої професійні обов'язки у надскладних умовах невизначеності, у співпраці з іноземними партнерами, зберігаючи при цьому свою ефективність у ситуаціях, що швидко змінюються. З огляду на вищезазначене актуальним питанням є переосмислення ролі викладача іноземних мов (далі – ВВНЗ), який покликаний не лише формувати та розвивати іншомовну комунікативну компетентність військовослужбовців, а й бути лідером змін. У цьому контексті ключовими характеристиками викладача іноземних мов ВВНЗ виступають: креативність, інноваційність, здатність надихати і мотивувати. В умовах швидких